

Lliçó de graduació de la promoció 2018

“Proves i evidència”

Àlex Alsina

Una de les coses més importants que hauríem d'aprendre com a estudiants i que hauríem d'ensenyar com a professors són les proves, els indicis o la fonamentació empírica —el que en anglès en diuen *evidence*—. I espero que, després dels anys que heu passat a les nostres aules, us n'endugueu molta a casa. En les disciplines científiques —i aquí hi incloc tant les de les ciències dures, com la física o la biologia, com les de les ciències socials i les humanitats— tractem dos tipus de materials: per un costat, els fets propis de la disciplina en qüestió i, per l'altre, les teories que fem servir per explicar aquells fets, per entendre'ls millor, per ordenar-los, per descriure'ls, etc. Per un costat, tenim els fets (que poden ser dades, observacions, resultats d'experiments, constatacions empíriques), i, per l'altre costat, tenim teoria (que consisteix en abstraccions, conceptes teòrics, terminologia descriptiva). I el que dóna validesa a la teoria i als conceptes teòrics són les proves empíriques, les proves basades en fets. Si una teoria o un concepte teòric no es fonamenta en cap prova empírica, no serveix per a res i s'hauria de llençar a la paperera; en canvi, com més proves empíriques sustenten un concepte teòric, més validesa té aquest concepte teòric. Per tant, cada vegada que presentem un concepte teòric, hauríem d'aplegar totes les proves empíriques en què es fonamenta el concepte teòric en qüestió per defensar-ne la validesa.

Però és així com funcionem la major part de docents? Si penseu en professors o mestres vostres que us han explicat alguna teoria, alguna classificació, algun concepte teòric, quants d'aquests s'han pres la molèstia de presentar-vos les proves empíriques que motiven la teoria, classificació o concepte? La pràctica més habitual és presentar el concepte teòric sense cap acompanyament de proves i, a partir d'aquí, s'espera que l'estudiant comenci a interpretar la realitat fent servir el concepte teòric. És com si et diguessin “Té; aquí tens aquesta teoria: posa-te-la com si fossin unes ulleres i veuràs les coses molt millor.” Quan fem això —presentar un concepte teòric sense el suport de proves empíriques—, estem adoctrinant. No em refereixo a l'adoctrinament polític o ideològic del qual s'ha parlat els darrers mesos, sinó a un adoctrinament igualment perjudicial des del punt de vista de la formació de l'estudiant. Estem privant l'estudiant d'una part molt important del coneixement, que és la fonamentació dels conceptes teòrics en els fets que pretenen explicar. No li estem donant les eines que li han de permetre

construir nous conceptes teòrics, refutar o millorar els conceptes teòrics ja en circulació i, en definitiva, contribuir a la creació de coneixement nou.

Potser em direu que això només ha de preocupar la gent que es dedica a la recerca. Però no és veritat: entrem en contacte amb conceptes teòrics (encara que no se'ns presentin d'aquesta manera) des dels primers estadis formatius. Per exemple, i centrant-me en el meu àmbit, que és la lingüística, des de ben petits aprenem que les paraules es classifiquen en diferents categories gramaticals: verb, nom (o substantiu), adjectiu, preposició, etc. A quants de nosaltres ens van presentar els fets o fenòmens lingüístics que motiven aquesta classificació? A mi no, per descomptat. Aquestes categories se'ns presenten com si fossin fets, com si fossin objectes de la realitat, que, per tant, no es poden qüestionar, perquè quin sentit té posar en dubte la realitat? Però no ho són: són conceptes teòrics que, en principi, han de servir per descriure i explicar fets de la realitat. Però pregunteu-vos si teníeu clar que aquestes categories, com verb, nom, adjectiu, eren conceptes teòrics. Si ens preguntessin quins fets motiven la classificació de les paraules en aquestes categories gramaticals, seríem capaços de respondre aquesta pregunta i dir algun fet de les llengües que coneixem que s'expliqui gràcies a aquesta classificació? El més probable és que no, i això és perquè l'ensenyament tradicional no ha prioritzat la necessitat de motivar els conceptes teòrics a través dels fets.

Aquells de vosaltres que acabeu dedicant-vos a la docència, m'agradaria que assumíssiu la necessitat de justificar o motivar els conceptes teòrics que impartiu a partir de dades, a partir dels fets que els conceptes en qüestió han d'explicar. Si ens imposem l'obligació de presentar els fonaments empírics dels conceptes teòrics, descobrim que el que ensenyem és molt diferent del que ensenyaríem si no tinguéssim aquesta obligació. I potser descobrim que algunes de les coses que teníem per certes no tenen el fonament empíric que ens pensàvem que tenien. I així, no adoctrinem els nostres estudiants i els empoderem (paraula molt de moda últimament) perquè els donem les eines per posar en dubte conceptes teòrics i per proposar-ne de nous.

No vull acabar sense fer un petit comentari sobre la paraula *evidència*, que es fa servir molt per referir-se a les proves o a la motivació empírica d'alguna idea. El significat autòcton d'aquesta paraula (en català, com en castellà *evidencia*) i el que recullen els diccionaris com el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*, és el de "qualitat d'evident". Un exemple d'aquest significat, el trobem a la frase següent, d'un text de Joan Fuster: "Que les llengües són 'mortals' és una evidència arxireconeguda". Aquí, la paraula *evidència* vol dir "fet evident". De tota manera, les llengües canvien, i una de les maneres com canvien és important significats d'altres llengües; quan dues paraules són percebudes com a equivalents en llengües diferents, el significat propi d'una de les llengües pot ser adoptat en l'altra llengua. D'això se'n diu calc i és el que ha passat amb la paraula *evidència*, que ha adquirit el significat d'*evidence* en anglès. *Evidence* vol dir proves o indicis i és d'ús habitual en contextos tant d'investigació criminal o policial, com d'investigació científica, i per la pressió de l'anglès en tots els àmbits ha acabat transferint el seu significat a la paraula *evidència*. I la trobem usada amb aquest significat d'importació en bons escriptors, com per exemple Manuel de Pedrolo, que escriu: "En

aquest cas, les evidències circumstancials, si és que se'n pot dir així, no ens són de cap utilitat. Podem estar raonablement segurs que cap tribunal no les acceptaria". Clarament, aquí *evidències* és equivalent a "proves". Hem de saber que aquest significat de la paraula *evidència* ens ha arribat a través de l'anglès. A partir d'aquí, podem decidir si la fem servir amb aquest significat o no.

És convenient saber que un corrector estricte no acceptaria la paraula *evidència* emprada amb el sentit de proves. Ara, tant si en volem dir evidència com si en volem dir proves, el que és important és que no deixeu de donar-ne quan ensenyeu un concepte teòric. Altrament, us podrien acusar, i amb raó, d'adoctrinar.